

ՔԱՆԱԿԱՆ ԹԵՐԱԿՈՒՆԻՔ

ՄԵԼԵ

Տարեկան դիմում 10 թուրքի կես տարվան 6 թուրքի
Առանձին համարները 5 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանի խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցեն. Тифлисъ, Редакция «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տ է Լ է Ֆ օ Ն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և առաւօրեայ օրերէն):

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամէն լիցուով:

Յայտարարութիւնները համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպեկ.
Տ է Լ է Ֆ օ Ն № 253.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐԾՈՒՆԵՐ

ԲՈՎԱՆԱԿԱՆ ԹԵՐԱԿՈՒՆԻՔ

Ժամանակ է ցնջել. — Ներքին ՏԵՍԻՍԻՍԻՆ.
Մեր գեղարվեստները. Նամակ Թէլաւից. Ներքին
լուրեր. — ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍԻՍԻՍԻՆ. Նամակ
Փրանսիայից. Սրտաքին լուրեր. — ՀԵՌԱԳԻՐ-
ՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻ-
ԲԱՆԱՍԻ. Յոյժանէն Այլազովսկի:

ԺԱՄԱՆԱԿ Ե ԶԵՂԵՐ

Կղերի ֆանատիկութիւնը նոյն իսկ
մեր օրերում հրապարակի վրա է դնում
երբեմնապէս այն հին նախապաշարումը,
որ դարերից ի վեր արմատացած է քրիս-
տոնական աշխարհում միջնադարի օ-
րերի հետեւողների վերաբերութեամբ: Մեր
խօսքը այսպէս կոչված ծիսական տարա-
կանն սպանում է նրան մեղադրանքի մա-
սին է, որի համաձայն միջնադարիները
իր թէ քրիստոնէայի արեան անպատճառ
պէտք ունեն պատէքի տօնը կատարելու
համար:

Չը նայելով, որ միջնադարեան այդ նա-
խապաշարման ամբողջ անհիմնութիւնը
վաղուց ապացուցված է ամենահեղինա-
կաւոր գործերի կողմից և կառավարա-
կան շրջանների ամենախիստ քննութեամբ,
այնու ամենայնիւ Աւստրիայում նո-
րերս մի քանի հրէաներ երգուեալ դա-
տաւորների դատաստանին ենթարկվեցին
այն մեղադրանքով, որ իր թէ նրանք
քրիստոնէական արեան գործ են անել
ծիսական տարեկան նպատակով: Աւստ-
րիայի և արձանագրել, որ աւստրիական
բարձր վճռաձեռն ատենադատութիւնը եր-
գուեալ դատաւորների վճիռը, սակայն
նոյն իսկ այն հանգամանքով, որ XX-րդ դա-
րի շրջանում, և քաղաքակրթութեան ընթաց-
քայլում տեղի է ունենում այդպիսի մի
խայտառակ դատ, պէտք է ենթադրել, որ
չարաբաստիկ հրէական ժողովրդին դեռ
ահագին քանակ հարկաւոր է գործ դնել
այդ գրադարութիւնը հրեքելու համար:

ԲԱՆԱՍԻ Ե ԶԵՂԵՐ

ՅՈՎԱՆԱԿԱՆ ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻ

III

Պարիզից Այլազովսկին վերադարձաւ Ռու-
սաստան 4. Պոլսի վրայով: Այս անգամ նրա
հետ էր և նրա եղբայր Գաբրիէլ վարդապետը:
Յիւստինիան և վաթսուհական թակաւորների
հայոց կեանքի մէջ խոչը երեւում է կազմում
այն մեծ պայքարը, որ երեք վեներաբլի Մի-
թրեան վարդապետներ — Սարգիս Թեոփորեան,
Գաբրիէլ Այլազեան և Ամբրոսիոս Գալիպոլեան
մղում էին ու. իւզարի միաբանութեան դէմ:
Յայտնի է, որ այդ կռիւ պատճառով Պարիզի
Մուրադեան վարժարանից հեռացաւ նախ Գաբ-
րիէլ վարդապետը, ապա և մնացած երկուսը:
Այս երեք կրօնաւորները ի վերջոյ ստիպված
եղան մտնել լուսաւորչական եկեղեցու ծոցը
և վեներաբլի չարժանալի իրանց մանկավարժա-
կան գործունէութիւնը: Հիմնական Պարիզի Հայ-
կազան վարժարանը, բայց նա երկար կեանք
չունեցաւ՝ միջոցների պակասութեան և կա-
թոլիկ կղերի հալածանքների պատճառով: Շու-
տով Գաբրիէլ վարդապետը բանակցութիւններ
սկսեց Պարիզի ռուսաց դեսպան կոմս Կիսելեւի-
հետ և նրանից ստացաւ հաւաստագրում, որ
եթէ երեք վարդապետները իրանց գաղտնական
գործը փոխադրեն Ռուսաստան, ռուսաց կա-
ռավարութիւնը կարող է աջակցել նրանց:
Մենք, որ գիտենք, թէ որքան մեծ էր ռու-
սաց արքունիքի ուղարկութիւնը դէպի Յով-
հանէն Այլազովսկին, որքան սա ասու էր Պա-
րիզի ռուսաց դեսպանին, կարող ենք վստահ
լինել, որ այդ բանակցութիւնների մէջ անշուշտ

Հակասեմիտականները, որոնք դիմամբ
ոյժ են տալիս այդ գրադարութեան, ի-
րանք ևս շատ լաւ գիտեն, թէ որքան
անհիմն է հրէաների դէմ եղած այդ մե-
ղադրութիւնը, բայց այդ գրադարութիւնը
ահագին դէպք է նրանց ձեռքում ամբողջ
մի ամբողջ տարրի դէմ գրգռելու համար:
Այդ պատճառով մեծ համակրութեան
արժանի է այն առաջարկութիւնը, որ
անում է գերմանական „Frankfurter Zei-
tung“ լրագրի, երբ հրաւեր է կարգում
բոլոր լուսաւոր աշխատանք անձանց՝ աշ-
խատել փաստերով ջրել այն անմիտ գր-
ադարութիւնը, որ քրիստոնէական նա-
խապաշարումը դարերից ի վեր բարդ է
հրէական ազգի վրա: Եւ մենք ուրա-
խութեամբ տեսնում ենք, որ Գերմանիա-
յում ոչ միայն աշխարհական գիտնական-
ներ, այլ և պատասխան իրանց համար
սրբազան պատրաստութիւն են համա-
րում պատմական անհիմնական փաստերով
ապացուցանել այդ փնտաւար նախապա-
շարմունքի ամբողջ անհիմնութիւնը:

Աստուածաբանութեան պրոֆէսոր Նոտա-
հիմնելով քրիստոնէական եկեղեցու պատ-
մական վրա, ապացուցանում է մի ըն-
դարձակ յօդուածով, թէ հրէաների մասին
տարածված լուրը՝ իր թէ նրանք թա-
փում են քրիստոնէական արեան ծիսա-
կատարական նպատակով — արամիտ սր-
տակաւորութիւն է: Բերլինի համալսարանի
աստուածաբանութեան պրոֆէսոր Հերման
Նոտա, որը ըստ ծանօթ է երբայական
գրականութեան և մանրամասն ուսումնա-
սիրել է պատմութեան մէջ յիշող ծիսա-
կատարական սպանութիւնների բոլոր դէպ-
քերը, բացարձակապէս պնդում է, որ
հրէաների վրա ծանրացող այդ մեղադրան-
քը բոլորովին անհիմն է և պէտք է նկատ-
վի անաղիւս գրադարութիւնների չարամտու-
թեան արդիւնք:

Մենք կարծում ենք, որ ամեն մի քրիս-
տոնէայ, որ ծանօթ է Հին Աստուածների
հետ, ինքն կարող է ուղղակի համոզվել,

մեծ դեր էր կատարում նկարչի այդ դերը *):
Գաբրիէլ վարդապետը եկաւ Ռուսաստան, ուղ-
ղակի դիմեց Պետերբուրգ, ուր արդէն պատ-
րաստված էր նրա համար Բեսարաբիայի հայոց
առաջնորդի տեղը և 1857-ին Բեսարաբիայի
առաջնորդ Մատթէոս եպիսկոպոսը Բարձրա-
դոյն հրամանով տեղափոխեց Աստրախան, իսկ
Այլազեան վարդապետը նշանակեց Բեսարա-
բիայի առաջնորդ: Դեռ ոչ մի հայ հոգեւորա-
կան չէր արժանացել այնքան մեծ ուղարկու-
թեան՝ ռուսաց արքունիքի կողմից: Գաբրիէլ
վարդապետին կայսր Ալեքսանդր II ունեցնում
էր ինչ չնայեց, և ապա վարդապետը ուղղա-
կի, առանց հոգեւոր կատարութեան միջնոր-
դութեան, ստացաւ իրաւունք բացանելու շատ
լայն ծրագրով մի միջնակարգ դպրոց (Սալի-
բան), տալարան, նոյն իսկ նրան յանձնեց
գրաքննիչի պաշտօն:

*) Պէտք է ասել, որ երեք վարդապետներին շատ
օգնեց և Վովկաի այն ժամանակվայ փոխարքայ իշ-
խան Բարեատինսկին: Նշանակ ահապէս նշանակու-
թիւն էր տալիս հայոց եկեղեցուն և կարծում էր, որ
նրա միջոցով ռուսաց ազգեցութիւնը տարածված կը
լինի Քիւրքիայի և Պարսկաստանի հայերի վրա: Առաջ
Կիսելեւի Գաբրիէլ վարդապետի խնդրանքով ուղարկել
էր կանցլէր իշխան Գորչակովին, որն այդ մասին հարց-
րել էր իշխան Բարեատինսկու կարծիքը: Ահա ինչ էր
գրում փոխարքան կանցլէր Գորչակովին (1857 թ.
մարտին). «Ընչ վերաբերում է այն բանին, որ թիւր-
քաց հայերը շախմատից կարելի են մեզ համար այն
մտքով, որ նրանք կը պահպանեն մեր ազգեցութիւնը
պահպանում, ևս միանգամայն համաձայն եմ դրա մէջ
կոմս Կիսելեւի հետ: Վարձում եմ նշանակել, ինչպէս և
կոմսը, որ մենք պիտի արեւմտեան պետութիւնների
շնորհիւ նկատուեմք մի պատեղաբանական — հոգեւոր
գործունէութիւն. մեր հովանաւորած հայերի կրօնն ու
ազգայնութիւնը մեզ հարաւորութիւն են տալիս օգուտ
նրանց համակրանքից: Այժմեան ժամանակ, ինչպէս
ինձ թւում է, պիտի վճարի ազգեցութեան հարցը
կամ հայերը (թիւրքաց) ինչն են մեր գիրը, կամ կը

որ երբայական կամ մոլորական օրէնքը
խստիւ արգելում է առհասարակ արեան
գործածութիւնը կերակրի մէջ: Եթէ կեն-
դանների արեան գործածութիւնը խստիւ
արգելված է, ևս առաւել արգելված է
մարդկային արեան գործածութիւնը և
այդ արգելքը այնքան բացորոշ և խիստ է
Հին Աստուածների մէջ, որ յատկապէս յիշ-
ված է, թէ կարելի է կերակրի հետ կու-
տալ միայն ատամից դուրս եկած արեան:
Աւերմն պարզ է, որ հրէական ծիսարանը
ուղղակի արգելում է այն, ինչ որ հրէա-
նեան վերաբերում են հակասեմիտական
գրադարութիւններ:

Ժամանակ է միանգամայն վերայնել,
ընչեւ մի անմիտ նախապաշարումն, որի
պատճառով հրէական ազգը գրեթէ ամեն
տեղ ենթարկվում է արհամարհանքի, հա-
ւանքի և որը, զրգոքելով քրիստոնէա-
մարդիկ ատելութիւնը, գրգռում է նրան
կատարել հակաքրիստոնէական, հակաաւե-
տարանական գործ, այն է հալածել, չար-
չարել իր նմանին:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍԻՍԻՍԻՆ

ՄԵՐ ԴԵՅԱՄԵՆՏԵՐԸ

Ստացվեց «Անահիտ» փետրվարեան տետրը:
Դարձեալ դէ կա դէն տակաւ զառանցանքներ:
Զարմանալի միտումն ունեւ հայերս դէպի
կապուցութիւն: Ամեն բանում հետեւում ենք
նորաձեւութեան, այն է ոչ այսօրու, այլ ե-
րէկվայ նորաձեւութեան, ճիշդ այնպէս, ինչպէս
մեր հագուստի մէջ, — մօզաւն շատ ուշ է
հանում մեզ:

Սիւմիւլիզմը կամ դէ կա դէն տետրիւ-
նը այժմ փչում է իր հայրենիքում վերջին
չնչեւ, բայց մենք, հայերս, մանաւանդ պոլսե-
ցի հայերս, քանի դեռում, այնքան աւելի ենք
գրավում այդ դարավերջիկ ուղղութեամբ,
այդ ազաւազ, մեռելաբացուկ, ճիւղաւոր եւ
մառախլապատ գաղափարականութեամբ, որ իր
ժամանակին երեւան եկաւ Փրանսիայում՝ իր-
նեան:

Այս բոլորը ի նկատի ունենալով, հետաքը-
րական է նկարչի Այլազովսկու պատմութեամբ
իր եղբոր մասին: Եւ մենք բերում ենք այդ
պատմութեամբ ամբողջապէս, մանաւանդ որ նա
ցոյց է տալիս թէ հռչակաւոր նկարիչը որքան
անորոշ հակադրողութիւն ունէր թէ իր եղբոր
գործունէութեան և թէ առհասարակ այն ժա-
մանակվայ ազգային հարցերի մասին: Փաղա-
գծերի մէջ դրածները մեր նկատողութիւն-
ներն են:

Իմ մեծ եղբայր Գաբրիէլը ծնվել է 1813 (1812
թին) Ս. Ազարի հայոց վանքը նրան տարել է մի
հայ կաթոլիկ (յայտնի Միսաէլ Բաշկեան), որ մեր
հօր լաւ ծանօթն էր. այդ ժամանակ Գաբրիէլը 11
տարեկան էր (14 տարեկան), մեր հայրը միջոց չու-
նէր որ նրան կրթութիւն տար: Վեներաբլի Գաբ-
րիէլը մնաց 25 տարի, վարդապետ դարձաւ և շա-
նաթիւրութեամբ պարագայում էր արեւելեան լեռնե-
րով, աստուածաբանութեամբ և պատմութեամբ:
Գաբրիէլն իրանց ցանկութիւններն ու համակրութիւն-
ները դէպի մի աշխատութիւն: Ներկայ ժամանակը
առանձնապէս կարեւոր է այն պատճառով, որ Նիմիւս-
նի կաթոլիկոսական աթոռը թափուր է: Ի նկատի
ունենալով, որ երեք վարդապետները ասել էին թէ
իրանք մեծ ազգեցութիւն ունեն թիւրքահայերի մէջ,
որոնք նրանց էին կամեում ջանձնել իրանց երեւա-
նների կրթութիւնը, Նովկաի փոխարքան գրում էր.
«Եթէ միայն կաթոլիկոսի ընտրութիւնը և Ողեստում
կաթոլիկոսի հիմնելը հայ երկրապարտութեան կրթու-
թեան համար պիտի դէպի մեզ գրաւեն բոլոր հայերի
միտքը, եթէ միայն մենք կը կարողանանք բարեշա-
քով վարձանի հասցնել այս գործը: Աստի իշխան
Բարեատինսկի առաջարկում էր. «Եթէ վերալիշեալ
վարդապետները (Այլազովսկի, Սարգիս և Գաբրիէլ) ար-
ժանի են փառաշովան, այն ժամանակ պէտք է ան-
շուշտ և անկեղծաբար տալ նրանց այն ամենը, ինչ
նրանք պահանջում են, ապա նրանք զատաւորական կա-
տարելով ապաւորվին, թիւթալները որքան հարկ է
արտադրանքից զրգոք և կոլլեկտիվ համար այլ հար-
կերս քան իր ընտրել, ինչպէս նաեւ երկրապարտ
հայ աշակերտների փոխադրութիւնը» (Завсѣгда —
«Фельдмаршалъ Барятинскій», հատոր 3, էր. 20—21):

րեւ բէակցիւ, իբրեւ բողոք ծայրայեղ նա-
տուրալիզմի դէմ:

Ինչպէս է այդ ուղղութիւնը կոչվում սիւմիւլի-
զմ:

Սիւմիւլիզմը, խորհրդաւոր նշաններ, ինչ-
պէս, օրինակ, խաչը — ասանքներ, կաղնի —
տոկոսութեան և այլն, միշտ գործ են անել
թէ խօսակցութեան, թէ գեղարուեստի մէջ,
բայց առողջ մարդիկ երբեք չեն մոռացել, որ
սիւմիւլիզմը միմյանի միջոց է, այլ միջոցների
թոււմ, ուրիշներին հաղորդելու մէկը երեւա-
կայածն ու գաղափար, և բացառիկ միջոց, ո-
րովնաեւ շատ քիչ գաղափարներ կարող են
արտայայտվել խորհրդաւոր նշաններով:

Այդպէս չեն նայում խորհրդանշանների վրա
պարտն սիւմիւլիզմի տեսքով: Նրանց համոզ-
մունքով, ամեն մի վերացական գաղափար ու-
նի արտաքին աշխարհում իր սիւմիւլիզմը, որ
ամենալաւ միջոցն է այդ գաղափարներ արտա-
յայտելու համար: Ով ուղղութիւն է ուրիշներին մէջ
գաղթեցնել որոշ մտապատկեր, որոշ տրամա-
գրութիւն, պէտք է դիմի այդ խորհրդանշանների
օգնութեան: Մարդկանց մեծամասնութիւնը
կարող է չը հասկանալ այդ նշանները, — աւելի
վատ այդ մեծամասնութեան, այդ տխմար մե-
ծամասնութեան համար: Գեղարուեստը ընա-
րեաների համար է, որոնք պարտում են զուտ
գեղեցկութիւնը: Ամբողջ իր ձգտումներով,
իր շահերով, իր սովորական զգացմունքներով
իր կոպիտ երեւակայութեամբ՝ գործ չունի գեղ-
արուեստի տաճարում:

Այդ հայտնաբեր ինքն ըստ ինքեան բացառու-
թիւն է գեղարուեստի, որովնաեւ գեղարուես-
տը, ինչպէս ճիշդ նկատել է Տէն, «այն առանձ-
նայատկութիւնն ունի, որ միանգամայն և
վսեմ է, և ժողովրդական, արտայայտելով ամե-
նամեծ բաները եւ ամենքի համար»: Այս
ամենամեծ բաները եւ ամենամեծ համար: Այդ է
կղեր միշտ ամբողջ գեղարուեստի դասաւանդը,
ևս դրա հակառակ հայտնաբեր կարողացել է
ասպարէզ դուրս գալ միմյանի անկման, դէ-
կադէնցիայի շրջաններում:

Այդպէս է եղել հին աշխարհում, յունական
բաղադրութիւնեան անկման ժամանակ, այդ-

Վանքում եղած ժամանակ նա Ռուսաստանի պատ-
մութիւնը թողած անցնել թիւրքերին, իսկ թիւրքերին
պատմութիւնը — հայերին լեզուով (Սալաւա անհիմն-
ութիւն — երկու պատմութիւններն էլ Գաբրիէլ վա-
րդապետը գրել է հայերէն լեզուով): 1849 թին նա
արժանացաւ դոկտորութեան Պարիզի ունիւստ-կաթո-
լիկական ակադեմիայում: Պարիզում շարունակում էր
հրատարակել այն ամսագիրը, որ սկսել էր դեռ Վե-
ներաբլում, հայ և ֆրանսերէն լեզուներով (Վեներաբ-
լում սկսածը «Պարիզի հայեր» է, որ միայն հայերէն
էր հրատարակվում, իսկ Պարիզում սկսածը նոր ամ-
սագիր էր — «Պարիզի հայեր»): Սալաւա օգին անդ-
րալեւանականներին — ուղարկում նրանքին — թշնա-
մական էր: Գաբրիէլը հայ ազգութեան և արեւելեան
ճէտերի ստատիկ պաշտպանն էր և արշաւում էր պո-
պոստիկալ կաթոլիկներին, մանաւանդ եղբորան-
րի մեքենայութիւնների դէմ: Այս կողմը, որի մէջ
Գաբրիէլը գործադրում էր իր ինքնի բոլոր ոյժերը,
պաշտում էր երկարատեւ գիտնական հետազոտու-
թիւնների և իր հաստատկցների օգուտը խօսող ա-
մենահամոզիկ վկայութիւնների պաշարը, — էջը կա-
րող, ի հարկի, վերջնամը լոգոստ հայ-լուսաւորչա-
կանների (հարցը այն էր, որ չը պէտք է լուսաւոր-
չականներին հերթափոխ ընդունել, ինչպէս այդ ա-
րել էին Վեներաբլի Միսթարեանները՝ պապին ներ-
կայացած մի թղթի մէջ, որով պարտաւորվում էին
հայ-լուսաւորչականների հետ ոչինչ անելու չունե-
նալ): Չը բաւականաւորով կատարի բանակցումով,
անդալեւանականները դիմեցին սովորական դէն-
քին — մատուցութիւնների: Նրանք կարողացան Գաբ-
րիէլին Պիոս IX պապի աջակցութեամբ տալ չարափա-
մարդ, որ խախտում է նոյն իսկ պապի իշխանու-
թիւնը կաթոլիկ հայերի վրա և որին չէ կարելի պա-
հել Պարիզի հոգեւոր ակադեմիայի դոկտ (Պարիզեան
վարժարանի գլխավոր Սարգիս վ. Թեոփորեանն էր):
1857 (1853) թին պարզ ու. Ազարի վանքին խիստ
նկատողութիւն արաւ, որ ազգային պաշտօնի համար
անարժան մարդ են ընտրել և հրամայեց հեռացնել
նրան: Ազգայնականները այս վերջին կատարելու
վճարկանութիւնը չունեցան, բայց Պիոս IX-ին հա-
ճոյանալու համար աշխատում էին համոզել Գաբրիէ-
լին, որ նա դաժան է իր համոզմունքներին և գրէ ի
պաշտպանութիւն կաթոլիկութեան: Գաբրիէլը և նրա
հաստատարի ընկերակիցները Իսթն (Ամբրոսիոս) և
Սարգիս, պատասխանեցին որ ասելի շատ կը բա-

պէս է մեր դարավերջում, բուրժուական քաղաքակրթութեան անանկութեան չըմանում։ Այն հայկազ չէնք, որ երբորդ դասակարգը կանգնեցրեց մի ժամանակ արեւմտեան եւրոպայում խոշոր արդիւնաբերութեան հիմքերի վրա, այժմ խախտվել է իր բոլոր մասերում։ Պատերը ճեղքվում են, սինները կոտորաւորում, լուսանաւորութիւնը եւ յոռետեսութիւնը տարածելով քաղաքակրթութեան արդիւնութեան մէջ։ Եւրոպական ժամանակակից սերունդը մեծ մասամբ հիւանդ է հոգով։ Իրականութիւնը մտայն է թուում նրան։ Կեանքը խեղդում է նրան։ Նա փախչում է կեանքից, դարձնում է աչքերն իրականութիւնից, ամբողջում է իր մէջ, սիրտ-փանք է որոնում ինչ որ տարաշխարհիկ գեղեցկութեան մէջ եւ դառնում է գեղապաշտ (Բոսալինի գեղեցկութեան կրօնը խեղաթիւրոյ է աթեոսները) եւ եսապաշտ (նիցչէականներ)։ Այդ հիւանդոտ տրամադրութիւնը արտայայտվում է գեղարուեստի մէջ այն ուղղութեամբ, որ կոչվում է սիմվոլիզմ եւ որի հետեւողները չեն հրաժարվում դէկադէնտ (անկումական) անունից։ Ձեւը, որ առողջ գեղարուեստի մէջ ծառայական դեր է խաղում, ստանում է այդ նոր ուղղութեան մէջ առաջնակարգ նշանակութիւն եւ դառնում է միակողմանի։ Սկսվում է սիմվոլիզմի շրջանը, եւ հիւանդոտ արուեստագէտներ ստեղծելով պաշտամանքներ են պայմանական, սուբյեկտիւ, օտարօտ, նոյն իսկ անհեթեթ ու արտառոյ խորհրդանշաններ թիւր։ Ո՞ր բարդանում է, խճճվում է, կորցնում է իր կանոնաւորութիւնը եւ տրամաբանականութիւնը։ Բառերի իմաստը զոհ է բերվում նրանց հնչողականութեան։ Քիւրբեզ բաժակը այնքան աւելի լաւ է հնչում, որքան աւելի դատարկ է լինում, — քարոզում է մի գէկադէնտ Իրական կեանքը կորցնում է իր գինը նորածն գրողների աչքում։ Գեղարուեստը վերադառնում է մարմնից եւ արեւելից զուրկ ստուգներ, կիսաձայներ, քայների շուքեր, զգացմունքների սաղմեր, տրամադրութիւնների նշաններ։ Ուրիշ մարդիկ չեն հետաքրքրում արուեստագէտին, որ խիտնջի նման մտել է իր բոյնը։ Նա փնտրում է նիւթեր իր խեղաթիւր հոգու մէջ, քրքրում է նրա ամենանեւաստ քայքայերը, լոյս աշխարհ է հանում ալյուսեւանայ արդիւնքների, դաւադար երեւակայութիւն, գոսացած բնազդներ, թուլամորթ յոռետեսութիւն, սկզբունքների բացակայութիւն, զգուհնք դէպի դործը, անտարբերութիւն դէպի հասարակական հարցեր, սպանիչ ձանձրոյթ, ատաղիտ աշխարհի հաւուսներ, յաղորդ քաղաքակրթութիւններից եւ երկիւղ առաջադիմութիւններից։ Ահա այն ուղղութիւնը, որ տարածել է ցանկանում մեղանում Անաիտը։

Վերջինքը հենց նոր ստացված համարը։ Ա-

հա պ. Ատոմ Եարճանեանի ոտանաւորը—«Յոգ-նութիւն»։ «Հոգիւս վրա լուսինը կը ձիւնէ», բացակայում է խեղճը եւ դիմում ինչ որ մի էակի (լաւ չը հասկացայ, թէ ինչ էակ է այդ) այսպիսի խնդրքով—«Ու միտդ պատանքներն ալ հոգիւս վրա նետէ»։ Հանգիստ չէ եւ պ. Վահրամ Սվաճեանի հոգիւս Սվաճեան տարօրինակ կերպով ընկնում է մի մութ տուն («Մութ տուն»)։ «Այն ատեն անտեսանելի թաթ մը շալակ չօղակեց», ասում է նա։ Երկար ժամանակ չարչաւում է նրան այդ «անտեսանելի թաթի» տէրը։ Վերջապէս «Ո՞վ ես», հարցնում է նրան պ. Սվաճեան։—«Հոգիդ եմ», պատասխանում է «չալակ չօղակեցի» ձայնը «Թաղմանական մըր-մնջմամբ»։ «Թաղմանական» բանաստեղծութիւն է եւ պ. Խոսրովի «Ստորերկրայ ծովը» ոտանաւորը։ Պ. Խոսրով մեծ ցանկութիւն ունի նաւարկելու այդ «Ստորերկրայ ծովում» իր մօր «ոսկորներովը չինում» նաւակով։ Վերջապէս նա դադար է գրվում։ «Թաղման հանդէսի ժամն է... Կուշտ» սեղանի վրայ՝ Ուր խորհրդը կը գալարի հիւսնախտաւոր, Զօրութիւնները կանգնաւորներ անխնայ, Զրդերը կը ճգաւորուին անձկանօք, Հոգին կը սնդկանայ եւ այլն։ Նոյն գէկադէնտական ոգով ու ոճով են գրված եւ Վահան Տիրանեանի «Տուն» արձակ բանաստեղծութիւնը եւ Ա. Եարճանեանի «Բարեկեցական իրականութիւն»։ Ինչ օգուտ կարող է ստանալ խեղճ ընթերցողը այդ հոգիներից, որոնք սառնում են լուսնից թափվող ձիւնից, պահանջ են դրում մեծ պատանքի, անտեսանելի թաթով չալակներ են չօղակում եւ վերջապէս անգիտանում են, —այդ դժուար է հասկանալ մեզ, հասարակ մահկանացուներին, որ անընդունակ ենք Անաիտի աշխատակիցների նման նայել աշխարհին «տալարի բերէն... ու եղի բերէն... չունի... ու մուկի բերէն... կողորդելու բերէն ու աղէսի բերէն... ձիւն եւ իշու բերէն»... («Անաիտ», մայիս 1899 թ.)։ Այդ է երեւի պատճառը, որ մենք ձանձրալի ենք դառնում «Անաիտ»-ը, որին իբրեւ նշանաբան կարող էր ծառայել իր մէջ տպված մի գէկադէնտական ոտանաւորի վերջին տունը։ «Ուսմանի ծոցին մէջ Փոշին կը պարէ. Ոգի մը խեղադարձ՝ Պարը կը վարէ. Ու հեղինակ Պարին մէջէն, յաւիտեան, կը սուչէ Զանձոյթին հովը կապարէ»։ Արցունք «կրկնորդուի բերէն», տեսա-կէսները «մուկի բերէն»։ Հայեացքներ «տալարի բերէն» եւ ձանձրոյթ, անվերջ ձանձրոյթ—հաւ ինչ են կոչված մտցնելու մեր գրականութեան մէջ մեր գէկադէնտները։

Տ. Յովհաննիսեան

ՆԱՄԱԿ ԹԵԼԱԽԻՑ

Ապրիլի 20-ին Սկսվեց դարունը եւ նրա հետ էլ Կախէթի սովորական դաւ ու ողբը։ Մարտի 22-ին, երեկոյան ժամի 5-ից մինչեւ 6-ը, ընդմիջումներով եկաւ սարսափելի խոշոր կարկուտ 20 վերստ տարածութեան վրա, որից զգալի վնաս կրեցին արդէն ծաղկած պողատու ծառերը, արտերը եւ մասամբ էլ խաղողի որթը։ Ազատ չը մնացին եւ անթիւ ապակիներ։ Բանի որ կայ Կովկասեան ձիւնապատ սարը՝ Կախէթը երբեք չէ կարող կարկտից աղաւթել։ Գիշ անձնեւոր կարկտի է փոխարկվում։ Եւ այդպէս, ամեն տարի սարբերաբար այցելում է մեզ կարկուտը։ Նա կրկնվեց եւ ապրիլի 14-ին, թէեւ փոքր քանակութեամբ եւ մանր հատիկներով, որին յաջորդեցին սաստիկ քամին, որոտ եւ կայծակը։ Այդ կայծակներից մէկը ընկաւ Թէլաւի անտառում, իսկ միւսը Կուրդղեւաուր գիւղում (Թէլաւի կից) մի ընկուզենու վրա, որին ջարդ ու փշուր արեց։ Տանտէրը—Շիրակալիլի,— թէեւ հատից ուշաթափվեց, բայց դժբաղդութիւնից ազատվեց կնոջ օգնութեամբ։ Ապրիլի սկզբին, Նախարէտը գիւղում, մի չնչին վէճի ժամանակ սպանվեց Թէլաւեցի 27 տարեկան նորապսակ հայ երիտասարդ Յովհաննէս Եսգորեանց։ Տեսարանը սարսափելի էր. չարագործը սրով ճղել էր նրա փորը։ Ողբալի էր եւ գեոափթիթ կնոջ ու ծերունի ծընողների դրոթիւնը։ Սպանողը բանտարկված է։ Նա ինքը անձամբ եկաւ եւ յանձնվեց ոստիկանութեան ձեռքը, բայց ինչ օգուտ սու-ժողներին։ Սպանողը վրացի խանութպանն է։ Ծաղկազարդի եւ Զատիկ տօներին ծխականներից ցոյց եղաւ քահանաների դէմ։ Նրանք հրաժարվեցին գնել ծխոտ-մխոտ, հոտաւ եւ նաւթախանութի մոմը։ Թէեւ սա լաւ դաս էր ներշնչեց համար, բայց ինչ օգուտ, երբ չեն հնազանդվում նոյն իսկ Կաթողիկոսի չրաքերականին։ ՁԷ որ վաղուց հրամայված է մեղա-մոմ վաճառել, բայց ո՞վ է տէրը։ Ֆոնտը 30 կօպկանոց մոմը վաճառել մի բուրբոյթ—առնուող յանդիմութիւն է։ Տեղիս մայր եկեղեցու սենակաները անցեալ տարի վարձել էին հրէաները, ուր մուտքսէ բօժոժ էին հաւաքում։ Այդտեղ բանում էին 80—100 կին եւ օրորդ։ Դրանց մասին պատմութիւնը լուր է։ Նոյնը կրկնվում է եւ այս տարի։ Բայց ո՞վ պէտք է մեզ տէրութիւն անէ։ Ամբողջ գաւիթը ապականված էր եւ մօտով անկարելի էր անցնել։ Գարշահոտութիւնը զգալի էր նոյն իսկ ժամասացութեան ժամանակ։ Իսկ մեր սանրաբարական խումբը քնած է լեթարգիական քնով։

Ապրիլի 17-ին եւ 18-ին անընդհատ տեղացող ստեղծագործութեան մեծ գաղտնիքը։ 1866—1867 թւերին, ինչպէս յայտնի է, Կրեւտէ կղզու ճրիտոնեայ բնակիչները պատմութիւնային թիւերի դէմ՝ ազատութիւն գտնելու համար թիւրքերը, ինչպէս միշտ, այդ ազատական փորձերին պատասխանեցին սարսափելի դաժանութիւններով։ Այվազովսկին կրեւայիների այդ հերոսական կուռքի մի քանի դէպքեր նկարեց եւ Օղէսայում պատկերահանդէս կազմեց, որի մասքի վճարը յատկացրեց կրեւայիներին։ Այդ նկարները այնուհետեւ գրվեցան Պետերբուրգի ակադեմիայի պատկերահանդէսում եւ շատ խոր տպաւորութիւն էին թողնում այցելուների վրա։ Նոյն տարին, ամառը, Մեծ Իշխանուհի Մարիա Ալեքսանդրովնան մի ճանապարհորդութիւն կատարեց դէպի Գ. Պոլս, եւ Այվազովսկին մէկն էր այն մարդկանցից, որոնք ուղեկցում էին նրան։ Վերադառնալուց յետոյ Մեծ Իշխանուհին եւ Մեծ Իշխան Սերգեյ Ալեքսանդրովի (Մօսկվայի այժմեան ընդհանուր նահանգապետ) այցելեցին Այվազովսկու տունը թուրքոսիւրպում եւ այդին՝ Սուլթանի հովտում։ Նկարելը իր հիւրերին եւ նրանց չափումը ընդունեց չափ հանդէսներով։ Հետեւեալ տարին նա այցելեց Կովկասը, ծանօթացաւ լեռնային բնութեան հրաշալի գեղեցկութիւնների հետ։ Դադաւանը, Սեւ ծովի արեւելեան ափերը իրանց վայրենի, վեհ տեսարանները բացին նրա առաջ, եւ վերադառնալով Թիֆլիս, նա նկարեց այստեղ տեսներկու պատկեր, որոնք հանդէս գրվեցան բարեգործական նպատակով։ Կովկասի մայրաքաղաքը նրան պատուեց մի մեծ ճակերտով մեծ մատուցեց նրան ոսկով զարդարած մի եղջիւր, որից գինին նա խմում։ Իսկ նկարելը ընթացեալ քաղաքին իր նկարած «Պետերբուրգի տեսարանը»։ Զաչկերովի ժամանակ հաւաք-

անձրեւից գետակները դուրս եկան ափերից, հեղեղեցին արտերը եւ ընդհատեցին հաղորդակցութիւնը։ Վնասը ահագին է։ Եղան եւ մարդկային զոհեր։ Ասում են, որ երկու մարդ է խեղդվել—մեր Լօպտա, իսկ միւսը Թուրքօ գետակներում։ Ակամայ մտաբերում եմ մի ֆրանսիացու։ 1892 թւին այստեղ մի ֆրանսիացի տուրիստ՝ Կախէթի հնութիւնները գնելու, ամբողջ երկու շաբաթ շարունակ տեղացող անձրեւից բանտարկված լինելով Միսանդալի կայսերական կալուածքի կառավարչի մօտ—յուսանաւորված վերադառնում է իր հայրենիքը։ Երկու ամսից յետոյ կառավարիչը մի նամակ է ստանում, որի մէջ ֆրանսիացին հարցնում է. «Կարդ կարծիքի, ի սէր Աստուծոյ, հաղորդի՞ր Կախէթում էլի անձրեւ է գալիս, թէ դադարել է։ Ինչպէս տեսնում եմ, այդտեղ երբեք արեւ չէ ծագում»։

Աբէլ ք. Սուքիասեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ահա երկու տարի է, որ Թիֆլիսի դոմա-յում գործող մի յանձնաժողով որոնում է յարմար տեղ ժողովրդական թատրոնի շինելու համար։ Երկար որոնումներից յետոյ, յանձնաժողովը կանգ է առել Վերայի կամուրջի մօտ գտնվող հրապարակի վրա։ Դոման իր կողմից հաւանութիւն տուեց յանձնաժողովի ընտրութեան եւ նշանակեց թատրոնի համար 300 քառակուսի սաճէն տեղ։

Թիֆլիսի քաղաքային դոման իր վերջին նիստում որոշեց վերցնել 600,000 բուրբի գու-մար Բօրից ավանտով Թիֆլիսի փողոցները սաղայատակելու նպատակով։ Մշակվում է սաղայատակման մանրամասն ծրագիր։

Ստացանք մեր ժողովրդական երաժշտագէտ Նիկողայոս Տիրանեանից նրա նոր աշխատութիւնը, որ պարունակում է իր մէջ երեք պարեր «Շալախ», «Ջէլբան» եւ «Դադաւանի»։ Ներկայ աշխատութիւնը եօթներորդն է թուի Վիմագրված է Պետերբուրգում։ Գինն է 50 կօպէկ եւ վաճառվում է Սուլթանաճեանից։ Երաժշտական խանութում։

Պօստ-հեռագրական գլխաւոր վարչութեան մէջ ի նկատի են առնված մի շարք բարեփոխութիւններ այդ վարչութեան մէջ ծառայողների ծանր աշխատանքը թեթեւացնելու համար։ Մտադրութիւն կայ ծառայողների օրական աշխատանքի ամենամեծ տեւողութիւնը սահմանափակել 10 ժամով, իսկ աշխատանքի կրկնապատկված ժամանակ վերձի կրկնալի թուով ազատ ծառայողներ։ Ատոմահանութիւնը ռոճիկը ենթադրվում է ակադեմիայի եւ հաւա-

ժամվեան հոռիական եկեղեցուց, քան կը դառնան նա արար գործին։ Ինչ էլ լինէր, անդաւրեանականները հասան իրանց նպատակին։ Գարիբէլ թողեց Պարիզի ակադեմիայի ամբիօնը եւ արժանացաւ Եր Ֆրանսիայի մայրաքաղաքում գործելուց հետո։ 1858-ին (1857), գաւիթով Պարիզում, եւ առաջարկեց երբօրս միասին գնալ Ռուսաստան։ Որպէս մի առաջապատակ, որ արտասանվում 45 տարի է անցկացրել, Գարիբէլը երկիւղ լայնեց թէ արդեօք իրան կրեղծուին Ռուսաստանում։ Այսինքն, ասա ժամանակվայ մեր դեսպանը Պարիզում, դրական պատասխան տուեց, իսկ Վիսն Մատվէլիչը Տօլստոյ խոստացաւ աշակցել։ Երբօրս երկիւղը փա-րատվեց եւ նա ճանապարհվեց ինձ հետ։ Ու Պոլսում, որը եւ այցելեցի անցնելու, այնտեղի հայերը առաջարկեցին Գարիբէլին բոլոր դպրոցների հոգաբարձու պաշտօն՝ 25,000 ֆրանկ առճիշտով։ Տղայք մեծ գոտարութեան մէջ էր. մի կողմից նրան առաջարկվող պաշտօնը միանգամայն համապատասխանում էր նրա ընդունակութիւններին եւ փոխական գործունէութեան բնատրութեանը։ Միւս կողմից այն ուղարկութիւնը, որ դարձրել էին նրա վրա Պարիզի մեր երկու բարձր պաշտօնականները, համարեա պարտաւորական էր դարձնում Ռուսաստան վերադառնալու։ Այդպէս էր թում նրան։ Ի նկատի ունենալով այս հանգամանքները, Գարիբէլը պատասխանեց այդպիսի հայերին թէ կընդունէ նրանց առաջարկութիւնը միայն այն դէպքում, եթէ Ռուսաստան հասնելուց յետոյ նրան չի աջողվի գտնել այնպիսի պաշտօն, որի մէջ նա կարող է իրապէս օգտակար լինել իր հաստակիցներին եւ պետութեան (հետաքրքրական է համարելով այս վկայութիւնը Գարիբէլի վարդապետի պատմութեան հետ—Պատմ. Խալ-ուստան, էր. 10—11)։ Ռուսաստան գալուց յետոյ երբօրս ողորմածաբար ընդունեց Փաղաւոր Պալարը եւ նա նշանակվեց Երեւանի (Ենաւաբարիկ) թեմի կառավարիչ։ Նրա լեռնադաճ գործունէութեան մասին պատմելը իմ լիշտ-դոթիւնների չըմանին չէ վերաբերվում։

*) Գուցէ աւելորդ չը լինի ասել այստեղ, որ Գարիբէլն էլ ունի զեղալիտական շնորհք. այդ բանը երևում է այն գեղեցիկ տառերի մէջ, որոնք պատրաստվեցան Պարիզում և, սակայն, ձանձիկ Սերամանի ա-նունով յայտնի դարձան Մի երկու տեսակ գեղեցիկ տառեր էլ Թէոդոսիայում էր գործ ածում Սվաճեանը։

Ստեղծագործական անսպառ տաղանդը արտադրում էր նկարների իսկ որ դարձանալի բազմութիւն։ 1860 թւին Այվազովսկին նկարեց «Աշխարհի ստեղծագործութիւնը» եւ «Հաւաքականային ջրհեղեղ»։ Նշանաւոր պատկերները։ Առաջինը նկարվեց ինչ ժամի ընթացքում. սկսելով առաւօտուն 8 ժամին, կէսօրից յետոյ ժամի մօտ հինգին նկարիչը վերջացրեց այդ գործը։ Որքան դժուար եւ լուրջ էր սիւ-ժուտը, այնքան արագ էր նկարվում պատկերը։ Իսկ սիւժեաները յանկարծակի էին ծագում նրա մաքի մէջ։ 1855 թւին, երբ նա Խարկով էր գնացել, ոչխարների մի մեծ հօտ, որ պատկա-նում էր նրան եւ 3000 գլուխ էր, փոթորիկ բռնվեց ծովի ափին եւ սարսափահար դառած վազեց դէպի ծովը։ Մօտ 1800 ոչխար կոտորվե-ցան ալիքների մէջ։ Այդ անցքը Այվազովսկին նկարեց 1861 թ., նկարը շատ լաւ գնով ծախվեց Լօնդօնում եւ նկարիչը Կրիմում ոչխարների մի նոր հօտ գնեց. նա իր վրձինով, այսպէս ասած, յարութիւն տուեց կոտորված ոչխարներին։ Մինչեւ 1867 թւականը, այսինքն 5 տար-վայ մէջ Այվազովսկին նկարեց 200 աւելի պատկերներ։ Այս թւի մէջ չեն այն բազմաթիւ մանր նկարները, որոնցից շատերը նկարված են մի կէս ժամի կամ ամենաշատը մի ժամի ընթացքում։ Նստած կառաի առաջ, ձեռքին բռնած ներկերի պնակը եւ վրձինները, Այ-վազովսկին, խօսակցելով իր այցելուների հետ, նկարում էր իր մտածած պատկերը մի զար-մացնող արագութեամբ։ Նայելով մօլբերտի առաջ կանգնած նկարչին եւ տեսնելով թէ ինչպէս է կառաի վրա գոյանում չընաղ պատ-կերը, ինչպէս է սա կենդանանում վրձինի իւ-րաքանչիւր շարժումից, կարելի էր մտածել թէ դա շատ հեշտ, շատ հասարակ բան է։ Բայց հենց այդ աներեւոյթ հեշտութեան եւ պար-զութեան մէջ է կայանում գեղարուեստական

ստեղծագործութեան մեծ գաղտնիքը։ 1866—1867 թւերին, ինչպէս յայտնի է, Կրեւտէ կղզու ճրիտոնեայ բնակիչները պատմութիւնային թիւերի դէմ՝ ազատութիւն գտնելու համար թիւրքերը, ինչպէս միշտ, այդ ազատական փորձերին պատասխանեցին սարսափելի դաժանութիւններով։ Այվազովսկին կրեւայիների այդ հերոսական կուռքի մի քանի դէպքեր նկարեց եւ Օղէսայում պատկերահանդէս կազմեց, որի մասքի վճարը յատկացրեց կրեւայիներին։ Այդ նկարները այնուհետեւ գրվեցան Պետերբուրգի ակադեմիայի պատկերահանդէսում եւ շատ խոր տպաւորութիւն էին թողնում այցելուների վրա։ Նոյն տարին, ամառը, Մեծ Իշխանուհի Մարիա Ալեքսանդրովնան մի ճանապարհորդութիւն կատարեց դէպի Գ. Պոլս, եւ Այվազովսկին մէկն էր այն մարդկանցից, որոնք ուղեկցում էին նրան։ Վերադառնալուց յետոյ Մեծ Իշխանուհին եւ Մեծ Իշխան Սերգեյ Ալեքսանդրովի (Մօսկվայի այժմեան ընդհանուր նահանգապետ) այցելեցին Այվազովսկու տունը թուրքոսիւրպում եւ այդին՝ Սուլթանի հովտում։ Նկարելը իր հիւրերին եւ նրանց չափումը ընդունեց չափ հանդէսներով։ Հետեւեալ տարին նա այցելեց Կովկասը, ծա-նօթացաւ լեռնային բնութեան հրաշալի գեղեցկութիւնների հետ։ Դադաւանը, Սեւ ծովի արեւելեան ափերը իրանց վայրենի, վեհ տեսարանները բացին նրա առաջ, եւ վերադառնալով Թիֆլիս, նա նկարեց այստեղ տեսներկու պատկեր, որոնք հանդէս գրվեցան բարեգործական նպատակով։ Կովկասի մայրաքաղաքը նրան պատուեց մի մեծ ճակերտով մեծ մատուցեց նրան ոսկով զարդարած մի եղջիւր, որից գինին նա խմում։ Իսկ նկարելը ընթացեալ քաղաքին իր նկարած «Պետերբուրգի տեսարանը»։ Զաչկերովի ժամանակ հաւաք-

վեց մօտ 5000 բուրբու մի գուճար եւ յանձն-վեց նկարչին բարեգործական նպատակով։ Այ-վազովսկին այդ նուէրով մի մատուռ կառու-եց կովկասեան պատերազմների հերոս գնեւ-րալ Կօտլարեւսկու գերեզմանի վրա, որ գրաւ-վում էր Թէոդոսիայի մօտ։ 1869-ին նկարիչը ներկայ էր Սուէզի ջրանց-քի բացման հանդէսին. իսկ չորս տարուց յե-տոյ ճանապարհվեց Իտալիա։ Ֆլորենցիայում նա պատկերահանդէս կազմեց եւ ունեցաւ շատ մեծ աջողութիւն։ Տեղացի կանայք մի շքեղ ալբոմ մատուցին նրան, իսկ Ակադեմիայի պրօֆէսորները յայտնեցին, որ Ակադեմիայի կա-նօններով Այվազովսկին, իբրեւ մեծ տաղանդ տէր մի օտարերկրացի նկարիչ, պիտի նկարէ իր պատմութիւն Պիտրի պալատի գալլէթի մէջ դնելու համար։ Այդ պատմելը շատ քիչին է տրվում եւ ուռւ նկարիչներից միայն մէկն էր արժանացել նրան Այվազովսկուց առաջ։ Այդ-տեղ էլ, Ֆլորենցիայում, մի խումբ ամերիկա-ցի օրիորդներ, թուով 15 հոգի, մեծարեցին նը-կարչին մի վերին աստիճանի սիրուն ցոյցով։ Այվազովսկին նրանցից մի երկուսի համար նկարներ էր պատրաստել եւ մի օր, գալով իր բնակարանը, տեսաւ, որ իր տաղանդի երկրպագու ամերիկուհիները շար են ընկիւ ասնդուղքի երկու կողմով եւ ամեն մէկը բռնած ունի կամեղիաների մի հիւսնալի փունջ։ Սանդուղքի գլխին օրիորդներից ա-ւազագոյնը նկարչին պատկեց մի գեղեցիկ պատկով եւ մի շատ սիրուն ճառ արտասանեց։ Յետոյ ամերիկուհիները նուիրեցին նրան իւ-րանց լուսանկարը, սիրալիկ կերպով հրաւիրե-ցին նրան Նիւ-Եօրկ, խոստանալով շատ հան-գիստաւոր ընդունելութիւն սարքել եւ աւելա-ջ նկարել, որ Նիւ-Եօրկիցները նրա ճանապարհի վրա անթիւ ծաղկէփունջեր կը թափեն։

(Ըր շարունակվի)

սարքերն ակտական ըստի, մարտատան և...

Ստացանք էմի Զօյայի «Երկու մահ» վեպի...

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՅԻՐԱՆՍԻԱՅԻՑ

Պարիզ, ապրիլի 20-ին

Զը դիտեմ ճիշդ է թէ ոչ, բայց տարածված...

«Պրանսիան չի միջամտի», համարեա այս է...

Վերջերս ֆրանսիական մամուլի մէջ եւ քա...

Սակայն կառավարութիւնները, որքան եւ...

Այդ համակրութիւնը սակայն, նայելով կու...

տրամադրութեանը Այսպէս, միապետականն...

Տրանսպարանտ մերջերս սպանվեց ֆրան...

Եղաւ նաեւ մի գնդապետ, որ Վիլլուա Մա...

Արդարեւ մի պատերազմ Պրանսիայի եւ...

ֆրանսիական մամուլի եւ հասարակութեան...

Զը պէտք է կարծիք սակայն, որ սրանք մի...

Եւ իսկպէս դէպի բռնութիւնը աւելի անկեղծ...

Ա. Անարտիստ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒԻՐԵՐ

—Աւստրալիական հարցը սառտիկ զբաղեց...

—Այն յայտարարում, որ ներկայացրել է ա...

ՄՇԱԿԻ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՅ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

րազոյն ներկայութեամբ կայացաւ զօրահանդէս...

ԲԵՐԼԻՆ. Ապրիլի 23-ին Մեծ Իշխան Կոնս...

ՎԱՐՍՈՎԱՆ. Բարաոն երէկ կուի Քիշ Էր...

Նիւ-ԻՕՐԿ. Գլխավորվելով փորձ է արված...

ՍՄՍՆԻԴԵԼ. Բօլեւորտի գործերը, Վետա գե...

Կ. ՊՈԼԻՍ. Ուտիկանապետ Մուստաֆայի...

ՊՐԵՏՈՐԻԱ. Յօլիստապը հաւաքվելու է եր...

Կ. ՊՈԼԻՍ. Փոխ-ծովապետ Համբր-ֆաշան...

ՍՄՍՆԻԴԵԼ. Մենք այսօր առաւօտեան ան...

ԼՈՆԴՈՆ. Ոսկեայ ամիսը—Կուսմասից հե...

ՎԵՏՐԻՎԵՐ. Գիշերվայ ընթացքում երկու...

ՎԵՏՐԻՎԵՐ. Պոլ-Կարիւի զինվորական ընդհար...

25 ապրիլի ԼՈՂԶ. Վախճանված գործարանատէր Պիգ...

նպատակներով եւ նրա ժողովուրդներն էլ նուիրեցին 600,000 բուրգի:

ՎԻԵՆՆԱ: Լեզուների հարցին վերաբերեալ տարաձայնութիւնների առիթով չեխական մի-նիստերի հրաժարական տալու գիտաւորութիւ-նը չէ ճշգրտուի:

ԲԲԻՒՍՍԷԼ: Սիւրիւզու երգուեալների դատին է ենթարկված՝ մեղադրվելով սպանութեան փորձ անելու մէջ:

ԼՕՆԴՈՆ: Համայնքների ժողովի Բրոդրիկ հաղորդեց, թէ Թէհրանի բրիտանական դես-պանը Անգլիա վերադարձաւ սովորական ար-ձակուրդով: Թէհրանից նրա հետնալը ոչինչ կապ չունի նոր փոխառութեան հետ:

ՊՐԱԳԱ: Պրագայի բժշկական ֆակուլտետի կարծիքը, որի վրա հիմնված է Պաշտոն տեղի ունեցած սպանութեան դատավճռի բեկումնին, ասում է, որ Ագնեսա Բրուդի արեւը չէ գոր-ծածվել որոշ նպատակի համար: Նրա ամբողջ արիւնը գտնված է չորերի, մազերի վրա, ա-րեան լճակում եւ մարմնի վրա: Բժշկական ֆակուլտետի կարծիքով, սպանութիւնը կա-տարված է սիրահարական նպատակով:

ՎԱՐՔԷՏՈՆ: Բօքսերը դուրս են մղված Ֆորտիստրիմից. անգլիացիները բանակ ու-նեն դրած Վալիի հիւսիսային ափի վրա:

ՍՄՍԵԼԴԻԼ: Գեներալը, ջարդելով թշնամուն, Վարքէստոնի մօտ միացաւ գեներալ Պէդէտի հետ: Թշնամին չատ զօրեղ զինք թողեց Տա-բանչուի մօտ: Բէդլի զորաբաժինը գրաւեց այդ գիւղը:

ՎԵՅ-ԽԱՅ-ՎԵՅ: Անցեալ օրը ի կատար ած-վեց վաղուց նախատեսված յարձակումը վէյ-խայ-վէյական սահմանադրւոյն յանձնաժողովի երկու բանակի վրա: Մայր Պէդրօզ եւ չինացի չորս զինւորներ վերաւորված են. յարձակումը յետ է մղված, սպանված են 30 ապստամբներ: Անկարգութիւնները վերադարձվում են չինական պաշտօնեաների դատին, որոնք օգուտ են քա-ղուէ տեղացիների դիրանաւատութիւնից:

ՊԱՐԻՋ: Քաղաքային ընտրութիւնները գա-ւառներում նպատակաւ են հանրապետական-ներին եւ կատարեալ պարտութիւն նայիտա-լիսաների համար:

ԿԱԼԿԱՐԱ: Գերմանիայի տուած պարզելի-լուրը Հնդկաստանում մեծ գոհունակութիւն պատճառեց:

ՄԵՖԻԿԻԴ: Հեռագրում են. «Չափազանց դժուարութեամբ մենք կարող ենք դիմանալ, որովհետեւ դա պահանջվում է: Այստեղ տիֆը տարածվում է»:

ԽՈՐԱԳԻՐ՝ ԱԼԷԿՍԱՆԴՐ ԲԱԼԱՆԹԱՐ Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻԲ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՌՈՐ ՀԻՄՆԻՍՏՈՑ

Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԳԵԱՆԻ

(Կուլիսա, Վորոնցովի արձանի հանդէպ)

ա մ ե ն օ Ր, բ ա ց ի կ ի ռ ա կ ի օ Ր ե ի Յ:

Ա Ռ Ա Ռ Օ Տ Ե Ր Ը

Բ. Ա. Նաւասարդեան—11-12 ժ. վրարժու-թեան, վիճակական (սիֆիլիս) և միզասեռ հիւանդ.

Կ. Մ. Ձիկովանի—9-10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային:

Զ. Բ. Բարանսեանց—11-12 ժ. կանանց և երե-կայոց հիւանդ.

Ա. Ն. Շալափովսկի—12-1 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի:

Ա. Պ. Կարապետեանց—1-1/2 ժ. ներքին և երե-կայոց:

Ե Ր Ե Վ Ո Ն Ե Ր Ը

Ա. Ն. Շալափովսկի—6-7 ժ. նեարդային (կէք-տարժութիւն), վիճակական և մարմնի:

Բ. Ա. Նաւասարդեան—7-8 ժ.

Վ. Մ. Մալիկովանի—քիմիական և խոշորացուց-կան հետազոտութիւն:

Վարձ 50 կ. չքաղցրեղ ձրի. Համախորհրդի (կօն-սիֆիլիս) և օպիւմիսի համար տասնձիւն:

Օ. Տ. Ասլանբեկով—տանի. ծաղկահատ և բժշ-կական մարմնամարզ. դիմել 11-1 ժ.:

Հիւանդանոցի վերանորոգ. 125-150

Բժշկական ՆԱԽԱՍԱՐԳԵԱՆ

Ձ է յ թ ու ն ց ու

„ՋԵՏՈՒՆԻ ԱՆՏԵՎԼԷՆ ԵՒ ՆԵՐԿՈՅԷՆ“

գիրքը լոյս կը տեսնի մայիսին: Բաժանորդագրութիւնը փակված է: 2—2

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Մ Ի Ջ Ն Ո Ր Դ

(Посредникъ)

Դ. Ի. ԵՆԿԻՄՈՎԻՉԻ

Պուշկինեան պատած, Թամաշովի քարավան-սարայի հանդէպ:

Մարվում են տներ, հողաբաժիններ՝ գործարան-ներ չինուէ համար, քաղաքում եւ քաղաքից դուրս՝ գաւառներում: Ամառանոցներ, նաւթա-յին հողեր: Մանրամասնութիւնների համար դի-մել գրասենեակ:

№ 2. 0—25

ՄԱՆԿԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՕՐԻՈՐԴ ՆՈՒՆԷ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ ԳՕԼՕՇԵԱՆ

Հասցեն՝ Красногорская ул. № 14. 13—21

Ա. ԱՐԻԼԻ 12-ի ց բ ա ց Վ Ե Լ Է

ԼՈՒՍՆԵԿԱՐԶԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Տիկին Մուսեղիմեան

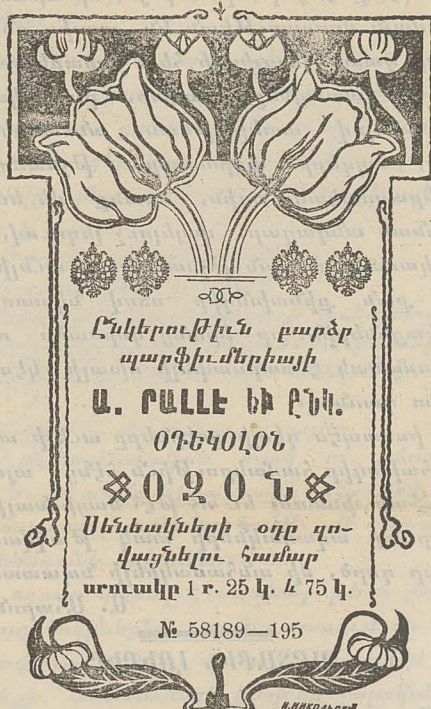
(Дворцовая ул.)

Ընդունվում են ամեն տեսակ պատուէրներ— բնական մեծութեամբ նկարների, իւղաներկերի եւ այլն:

Ստացված են անաղին քանակութեամբ ար-տասահմանեան օրեկտիվներ, դեկորացիաներ եւ ակսեսուարներ, որոնք նպատակաւ են գործի շնորհութեան եւ մաքրութեան եւ բազմատե-սակ ձեւերի:

Գները չափաւոր են: Գործարանը ունի մաս-նաձեւեր Սկէքստիլիցիոյում եւ Կարսում:

3—3

Լ յ յ ա տ ե ս ա լ

Պատկերադարձ

ԱԶԳԱՅԻՐԱԿԱՆ ՀԱՆԳԻՒՄ

Ջ. ԳԻՐԸ (432 եւ. 15 պատկեր)

Բացված է VII եւ VIII դրերի բաժանորդա-գրութիւնը: Երկու դրերի բաժանորդագրին է 3 բուր. կամ 10 ֆրանկ:

Դիմել՝ Ерванду Лалагantz, Тифлис. Семе-нария Нерсисян. Ерванд Лалагantz, Tiflis Séminaire Nersissian.

3—3

Կենտրոնական գրաւաճառանոցում ծախվում են

ԼՈՒՍՆԵԿԱՐԶԱԿԱՆ

ԱՅՑ ԹԻՒՐԲԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ . . 60 կ.

ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԿՐՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ

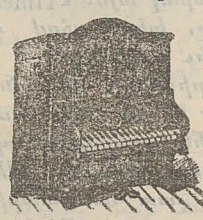
ՄԵԶԱՆՈՒՄ 20 կ.

3—5

ԱՄԵՆԱՑՈՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԵՐԻ

Ր Օ Յ Ե Ա Լ Ն Ե Ր

Դ Ա Շ Ն Ա Մ ՈՒՐ Ն Ե Ր

ՖԻՍ-ՀԱՐՄՈՆԻՈՒՄՆԵՐ, ՋՈՒԹԱԿՆԵՐ, ԿԻ-ԹԱՌՆԵՐ, ՖԼԵՑՆԵՐ, ԿԼԱՐՆԵՑՆԵՐ, ՁԱՑ-ՆԱԽԱՐԱՐ, ԼԱՐԵՐ, ԵՒ ԱՅԼԵ, ԵՒ ԱՅԼԵ:

Բոլոր տեսակ գործիքների համար գի-նը կարելի է վճարել մաս-մաս:

Պ Ր Ե Յ Ս Վ ՈՒՐ Ա Ն Տ Ե

ուղարկվում է ձրի:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԻ ԵՒ ՁԱՑԱ-ԽԱՐԵՐԻ ԿՈՎԿԱՍՏԱՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ

Դ Է Պ Օ

Բ. Մ. ՄԻՐԻՄԱՆԵԱՆԻ

Մատակարար Կայսերական Երաժշտական

Ընկերութեան

Музыкальное депо В. М. Мириманяна, ТИФЛИСЬ.

Дворцовая ул., д. Т. Д. 3. Банка.

(2.)

3—20

ՀՐԴԵՀԻՑ ՓՈԽԱԳԱՐԱՐԱՐԱՐ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԵԼՈՒ ԹՎԵԼԻՍԻ

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

պատեւ ունի տեղեկացնելու պ. պ. անդամներին, ընկերութեան ապահովագրողներին, որ կիրակի, ապրիլի 30-ին, երեկոյեան 7 ժամին, քաղաքային խորհրդի դահլիճում նշանակված է

Ը Ն Դ Հ Ա Ն ՈՒ Ր Ժ Ո Ղ Ո Վ

ընենելու եւ հաստատելու՝

- 1) Վարչութեան 1899 թւի հաշիւը,
- 2) 1900 թւի ծախի նախահաշիւը,
- 2) Ընտրութիւններ ընկերութեան պաշտօնատար անձանց.—
 - ա) Վարչութեան անդամի, հերթով դուրս եկող եւ նախագահի պաշտօն վարող պ. Ի. Ալիբեկովի փոխարէն:
 - բ) Վարչութեան անդամի մի կանդիդատի, վիճակով դուրս եկող վ. Կ. Բարսամովի փոխարէն:
 - գ) Վերահսկող յանձնաժողովի անդամի երկու կանդիդատի:
 - դ) Վերաքննիչ յանձնաժողովի երկու անդամի Գ. Ա. Քոչարեանցի եւ Գ. Ի. Թա-մաշեւի փոխարէն
 - եւ ե) Նրանց երկու կանդիդատներին:

2—2

Թիֆլիսի Քաղաքային Վարչութիւնը

յայտնում է ի գիտու-նրա դիւանատան մէջ 1900 թւի մայիսի 12-ին կը լինի բերանացի եւ փակ ծրարներով աճուրդ ծախելու քաղաքային, նախկին Արեւոյթովի երկարկանի ամառանոցը իր գաւթով եւ 203 քառ. ս. դեմնով, որ գտնվում է Բօրժոմում, Վորոնցովի փողոցի վրա, պարկի մօտ: Ամառանոցի հետ միա-սին ծախվում է նաեւ նրա մէջ գտնված շարժական կապը, որ կազմված է կահ-կարասիներից, ճաշարանի, խոհանոցի եւ թէյի ամանեղէններից: Ամառանոցի գետինը տուած է համաձայն այն հողային կանոնների, որոնք հաստատված են Կովկասի նախկին Փոխարքայի կողմից 1851 թւի դեկտ. 2-րդ անգամ ամառանոցային հողերի վերաբերմամբ: Աճուրդին մասնակցել ջանկացող-ները կարող են տեսնել պայմանագիրը վարչութեան դիւանատան մէջ ընդ որ թիւերը, ժամը 10-ից մինչեւ 2-ը: Փակ ծրարները ընդունվում են մինչեւ 1900 թւի մայիսի 12-ի յերեկոյվայ 12 ժա-մը. նրանց մէջ պէտք է լինի 2000 ռ. գրաւական, բացի դրանից պէտք է գրված լինին աճուր-դին մասնակցողի անունը, հայրանունը, ազգանունը, կոչումը, ամառանոցի հասցեն եւ ասա-ջարկված ամանաւարձը զինք: Սյն անձինք, որոնք ապրում են Թիֆլիսից դուրս եւ կամենում են ծանօթանալ պայմանագրի հետ, կարող են դիմել վարչութեան՝ խնդրելով ուղարկել իրանց պայմանագիրը:

3—5

Թիֆլիսի Կենտրոնական գրաւաճառանոցում

ծախվում են հետեւեալ նոր գրքերը՝

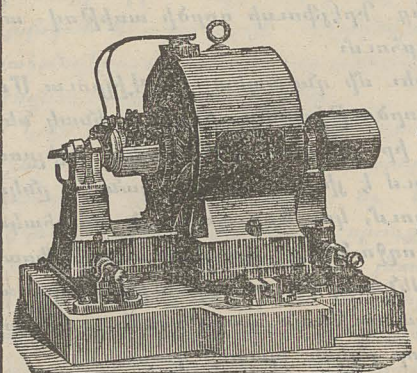
- Ա. Դաւեան Գ., Ազատ ժամեր, Թիֆլիս, 1900 թ. գինն է 75 կօպէկ:
- Ա. Է. Երեմեան Ս., Իրանցիայի դատը, Բաքու, 1898 թ., գ. 80 կ.:
- » Նահատակը, Թիֆլիս, 1898 թ. գ. 20 կ.:
- » Ղեկավարներ, Թիֆլիս, 1897 թ. գ. 40 կ.:
- » Սամարանի, Թիֆլիս, 1897 թ. գ. 20 կ.:
- Դ. Է. Ա. մի չիւ Է., Փոքրիկ թմբկահարը, Թիֆլիս, 1899 թ. գ. 3 կ.:
- Զ. օլա Է., Երկու մահ, Թիֆլիս, 1899 թ. գ. 5 կ.:
- Լալայեանց Ե., Ազգաբարձի հանդէս, պատկերադարձ, Զ. Գիրք, Թիֆլիս, 1900 թ. գ. 2 ռ.:
- Մ. Է. Է. Ա. Դաւեան Լ., Կարէն ու Մանէն, պատկերադարձ, Թիֆլիս, 1899 թ. գ. 40 կ.:
- Մանդակունի Գր. քառ., Ոսկի բարեկամ, Էֆիմէրով—Երազմիր, Բ. Կարապ. Թիֆլիս, 1898 թ. գ. 2 ռ. 70 կ.:
- Յովսէփեան Գ. վարդ., Միջիցար Սասնայի, Վաղարշապատ, 1899 թ., գ. 15 կ.:
- Շահ-Նազարեանց Ս., Թեմական դպրանոցների որոշ կանոնադրութիւնը, Մոսկ., 1900, գ. 1 ռ.:
- Պ. օչեանց Պ., Կուռածաղիկ, վէպ, Բ. Կարապ. Թիֆլիս, գ. 1 ռ. 30 կ.:
- » Սկիզբն է երկանց, վէպ, Թիֆլիս, 1 ռ. 20 կ.:
- » Յուշիկներ, ա. չըբան, Թիֆլիս, գ. 1 ռ.:
- » Բզէ, վէպ, Թիֆլիս, գ. 1 ռ. 20 կ.:
- » Յեցեր, վէպ, Թիֆլիս, գ. 20 կ.:
- » Նա, պատկեր, Թիֆլիս, գ. 20 կ.:
- » Միքէլ աղենը Արեւիլը, զրոյց իրական կեանքից, Թիֆլիս, գ. 20 կ.:
- » Աքերիչի, պատկեր, Թիֆլիս, գ. 25 կ.:
- Դիմել՝ Тифлисс, Центральной Книжной Торговлѣ.

(Է.) 2—3

Ընդունում եւ չափաւոր գներով

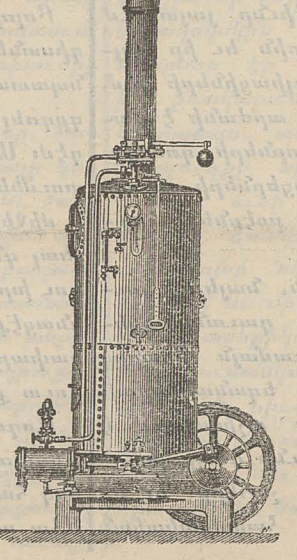
կենեակ աշխատանքների կատարումը.

- 1) Երկաթեայ կապերով ամրացնել այն պատերը, որոնք ճեղքուածքներ կամ այլ շնտա են կրել երկրաշարժներից կամ անկանոն նստումներից, նոյնպէս եւ չինութիւն սկսելիս՝ ապահովաց-նել նրանց ապագայում աղբյուրի վնասակար հետեւանքներից:
 - 2) Ուղղել եւ ներկել տների ճակատները առանց սիւներ կանգնեցնելու:
 - 3) Ամեն տեսակ կարկաստաններ եւ ներկարարական աշխատանքներ կատարել չինութիւն-ների բարձր մասերում. կենդանիների գմէթների եւ խաչերի ոսկեզօծը, վերին կարմիրները եւ պարապետները կարկաստ:
- Աշխատանքի կանոնադրութեան եւ մաքրութեան մասին կարող են երաշխաւոր լինել ինձ ճանաչող շատ ճարտարապետների եւ տեխնիկների բաղմաթիւ վկայութիւնները:
- Հասցեն՝ Գրիբոեդովսկայա, № 5.
- Ներկարար Բէլիքեան

ՅԵՆԵՐԵԿԱՆ-ՏԵՆԻՍԵԿԱՆ ԲՈՐՈ
Ինժեներ Ն. Բ. Պաւսկի
Тифлисс, Михайловская ул. № 116.
Հասցեն՝ հետադիմեան համար. Тифлисс—
Пасеку.
Տէլեֆոն № 642:

ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑՈՒԹԻՒՆ
Ռուսաց և արտասահմանեան ֆիր-մաների:
ԲԻՐՈՆ ՑԱՆՁԷ ԱՌՆՈՒՄ
Կառուցանել
Ամեն տեսակ շինութիւններ, զոր-ծարաններ և գործարաններ
ԳԱՋԱՇՈՒԹԻ-ՋՐԱՆՑՔՆԵՐ
Ամեն տեսակ էլէկտրօտէխնիկական կառուցումներ և սարքեր, այսինքն հեռադիմեան, տէլեֆոնների, լու-սաւորութեան, տրամվայների և ոյ-թի հարդարելու հեռաւորութեան վրա:

ԿԱՆԱԼԻԶԱՑԻԱ, ՎԵՆՏԻԼԱՑԻԱ
և ՏԱԳԱՑՈՒՄԸ
ԴՆԵԼ, ԺՈՂՈՎԱԼ և ՍԱՐԳԵԼ
ա մ ե ն տ ե ո ա կ
տիւրբիններ, խողովակներ, մեքենա-ներ և ջրանոցներ:
Կ Ա Ռ ՈՒ Ց Ա Ն Ե Լ
Ե Ր Կ ա թ է Կ ա մ ու լ ը ջ ն Է
և տնակներ:
ՅԵՄԵՆՏ ԿԱՔԱՌՈՒՄՆ
(Է. Կ. Զ.) 91—100